

nek csak a sütőfelületét tudtuk megfogni. Az 1. objektum É-i részét egy szintén Árpád-kori nagyméretű szögletes gödör bolygatta meg. A háznak nem volt letaposott padlója, laza sárgás homokba volt beleásva, ez esetleg kétségessé teszi az épület lakás célú használatát. Tetőszerkezetre utaló cölöplyukakat sem a ház gödrén belül, sem pedig azon kívül nem találtunk. A ház DK-i sarkában 1 m átmérőjű, gyengén kiégett kemence maradványait találtuk meg. A másik ház (26. objektum) gödrét nem mélyítették az altalajba, csak a szubhumusz aljáig tartott a gödre. A háznak több rétegben letapasztott, lejárt padlója volt, benne kisméretű ülögödrökkel. A kemence a ház DNy-i sarkában volt, meglehetősen kisméretű – legnagyobb átmérője 55 cm – ovális alaprajzú. Vastagon kiégett sütőfelületéből cserepek kerültek elő. Feltártunk egy külső kemencét (3. objektum), átmérője 70 cm, sütőfelülete 7–8 cm vastagon átégett, oldalfalai kb. 30–35 cm magasságban maradtak meg. A betöltésből edényfalból készült orsókarika került elő.

A többi objektum nagyrészt gödör volt, leletanyaguk jellemzően kerámia és állatcsontok. Több árok is előkerült, köztük egy kettős árok részlete, az árkok funkciójáról a felület kis mérete miatt nem tudunk meg sokat.

A 37. objektumból (gödör) előkerült egy csontsíp törött darabja.

Munkatárs: Pintér László régész.

POLGÁR ZOLTÁN

169. Jobbágyi, Vám-part

(Nógrád megye) Ő

2000 novemberében a Szuha-patak melletti dombon a Zsidó temető fölött kézzel készült őskori kerámiatöredékeket gyűjtöttem. Úgy tűnik, a lelőhely viszonylag nagy felületen terül el a patak menti dombháton és feltehetőleg átnyúlik az út túloldalára is. A kábelfektetés kb. 1 m mélységben 40 cm-es szélességben haladt át a lelőhelyen közvetlenül az országút mellett. Itt a talaj, az út és más közművek építésének következtében feltehetőleg egyébként is bolygatott lehetett.

A leletanyag a szécsényi Kubinyi Ferenc Múzeumba került.

MAJCHER TAMÁS

170. Jósvafő, Táncsics Mihály utca 18.

(Borsod-Abaúj-Zemplén megye) Kk

A ház lucernával bevetett kertjében késő középkori kovácshalakot gyűjtöttünk. A lelőhely a helytörténeti irodalomban is szerepel.¹²

CZAJLIK ZOLTÁN

171. Kajdacs, Sânc

(Tolna megye) I

A Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma 1999–2000. évi felhasználásra 307 000 Ft támogatást nyújtott a tolna megyei földvárkutatáshoz. Cél a mezőgazdasági munkák miatt már teljesen elpusztult, felszíni nyomokat már nem mutató őskori és középkori várak felderítése volt. A légi fotózást 1999 decemberében hóban, valamint 2000 tavaszán, különböző megfigyelési és időjárási körülmények között végeztem.

Kajdacson a decemberi, hóban készült fotókon igen gyenge, talán erődítésre utaló nyomok láthatók, de ezeket még ellenőrizni kell újabb légi fotózással és terepbejárással.

MIKLÓS ZSUZSA

172. Kakasd, Szentgáli-dűlő

(Tolna megye)

Ő, Ró, Kö

A falutól K-re a Völgységi-patak és egy kis ér által közrefogott dombon légi felderítés közben úgy látszott, hogy a dombot a támadható 3. oldal felől árok választja el.

2000 tavaszán a légi fotózást követően terepbejárást végeztem. Az egész domb szántás, boronált, de azóta kapott már esőt. A felszínen közepes sűrűségben találtam cserepeket (őskor, római kor, középkor), állatcsontokat. Több hamus folt is látszik. Erődítésnek azonban nincs nyoma. Az a szürke sáv, amit felülről láttam, tulajdonképpen a dombnak az ártérbe nyúló széle, hamus terület leletekkel. Egyébként a domb oldala lankás, tehát az esetleges erődítéshez egyetlen átvágás nem lett volna elég.

MIKLÓS ZSUZSA

173. Kapospula, Szőlőhegyi külső tanyák

(Tolna megye) Á, Kk

Kapospulán, a Dáróvártól kissé É-ra, a Kapos árteréből kissé kiemelkedő dombon, a Dáróvár K-i oldalán folyó kis patak és az ártér találkozásánál 2000 tavaszán terepbejárás során a szántásban leleteket találtam. Két hamus foltban Árpád-kori és késő középkori cserepek voltak, mintegy 50 m-es körzetben.

Dáróvár közvetlen közelében, a völgyben nem találtam leleteket (ehhez az is hozzájárul, hogy az egész környék elhanyagolt, bozótos).

Dáróvár teteje és oldala is bozótos, alig lehet járni. A csúcs É-i végében most is látszik egy téglafalmaradvány, amely méréskor nem látszott. A felszínen disznótúrásokban néhány cserepet találtam.

MIKLÓS ZSUZSA

174. Kaposvár, Vár

(Somogy megye) U, B, Á, Kk, Tö

A Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma által kiírt Nemzeti Örökség Program '99 pályázatán a „Kaposvári

12 SZABLYÁR P.: Jósvafő ipartörténete, in: SZABLYÁR P. – SZMORAD F. (szerk.): Jósvafő, település a források és barlangok völgyében, 101-110.

vármaradványok régészeti feltárása” elnevezésű program 1 M Ft összeget nyert el.

Az úgynevezett Nostra területre eső, épületekkel és közművekkel nem fedett területen, az 1930–1936 között kibontott és részben megvédett romegyüttesnél került sor 2000. július 24. és augusztus 19. között a régészeti kutatásra.

A Szőnyi Ottó és ifj. Lux Kálmán irányításával 1936-ban bemutatásra került rommaradványok helyét, azok lebontásával a vár ÉK-i részét a Nostra irodái foglalták el 1970–1971-ben. Az említett időszakban – régész vezetésével – soha nem folyt a vár területén szisztematikus régészeti kutatás. A nagyméretű zsákraktár építési gödreiben folytatott leletmentést 1958. szeptember 3–4-én Parádi Nándor régész.

Régészeti kutatásaink kezdetén tereprendezést folytattunk a műemlékileg védett, de a leomlás állapotában lévő romfalak környékén.

Az ún. öregtorony É-i részén, a falon kívül nyitottuk az 1. és a 2. számú kutatóárkot. Itt pontosan megállapíthattuk a torony építési alapozását. Legalul 2,6 m-es mélységben, a mocsári kékesszürke nedves, iszapos talajban találtuk meg a 20–25 cm-es átmérőjű, feltehetően tölgyfagerendák levert sorát, sűrűn egymás mellett. Erre a cölöpvázra egy 30 cm vastag téglatormelékes agyagalapot döngöltek rá. Erre rakták a 10–10 cm vastag, vékony, sima köveket négy sorban. Felette a 20 cm vastag kövek következtek hat sorban, míg legfölül hét sor téglá, 56 cm vastagságban.

A kutatóárokból 2 m-es mélységből a sárga agyagból egy vöröses, sima, vonalkázással díszített, őskori peremtöredék került elő. Ebben a mélységben már a 2. számú kutatóárokban is elértük a talajvíz szintjét.

A 3. és a 3/A kutatóárokkal, de 4. számúval is a torony külső és belső rétegeit, kronológiáját tisztáztuk. A 3. számú kutatóárokban 60–70 cm-es mélységben feltártuk a torony belső, homokkőből és keményebb mészkőből kiképzett járósíntjét, amelyet a késő középkorban töltöttek fel. Alatta 20 cm-rel egy kör alakú, a szélén apró kövekkel kirakott, égett famaradványokat tartalmazó, 40 cm-es átmérőjű tűzhely került elő. Elbontása után alatta 25 cm-re újabb hamus, égett réteget találtunk. (Ez a hamus réteg a teljes toronybelsőben végighúzódott, amely egy nagyobb leégésre, vagy a torony középkori pusztulására utal).

A 3/A kutatóárokban feltártuk a sinektől részben lerombolt torony D-i kőalapját, amelyet nagyméretű (46×38×13 cm), kemény mészkőből raktak. Itt az alapon kívül, a humuszos, törmelékes, újkori réteg alatt egy 192 cm hosszú és közepén 117 cm mély, ovális középkori személgödör volt, amelyből sok állatcsont és kerámia került elő. Az alatta lévő sárgás agyag után már 1,7 méteres mélységből feltört a mocsári talajvíz.

A toronytól Ny-ra lévő belsővár-udvart az 5–6. számú árkokkal kutattuk. Mindkettőben erőteljes újkori betöltések, személgödrök húzódtak. A 6. számúban közvetlenül a felszín alatt megtaláltuk a Ny-i belsővár K-i,

1,5 m széles téglafalát, amely ugyancsak kőalapozással készült és 70 cm mélységben húzódott körülötte a középkori járósínt.

A Ny-i falon kívül tisztáztuk, hogy nincsenek becsatlakozó középkori falmaradványok. Viszont nagyméretű középkori személgödör anyagát tárhattuk fel. Az itt talált 14–15. századi kerámia – fehér, bordázott oldal és aljtöredékek – a Ny-i belsővár falainak a 14. századi, illetőleg 15. század első felére eső kiépítését valószínűsíti.

Az eddig ismeretlen várfal feltárását kb. 15 m hosszan elvégeztük. Itt is megtaláltuk a 70–80 cm-es mélységben meglévő járósíntet, valamint a felette húzódó pusztulási nyomokat; ledőlt gerendákat, faszenes, égett réteget. Előkerült egy téglalap alakú, egy sor téglával lehatárolt építmény (kályhaalap?), valamint a Ny-i külső falhoz hozzáépített 1,7×1,5 méteres, nyolc, helyenként kilenc téglasorból álló, gyorsan rakott, pillérszerű építmény alapja.

A nagy toronytól K-re a K-i várfalak tisztázására nyitottunk kutatóárkot, amely a sinek melletti felásható részen húzódott Ny-K-i irányban, az egyik betonaknáától a másikig, illetőleg a területet lehatároló kerítésig. Ebben meghatározhattuk az eddig ismeretlen, de közvetlenül a felszín alatt meglévő K-i, ugyancsak 1,5 m széles téglavárfalat. Ezt belülről megvastagították és mellette megmaradt a belső téglajárósínt egy lépcsővel, illetőleg fagerendával. Ez a fal mind a toronytól, mind a Ny-i falszakasztól eltérő falazatú. A 11. kutatóárok K-i végében előkerült, ferdén futó téglafal a második váregység, a középső vár irányába húzódott. A két fal között gerendasorra épített, deszka pallózat, híd maradványai, jellegzetes török kori leletanyag (zöld- és barnamázás talpas tálak, korsók, kancsók, kályhaszemek, különböző cserépedények, vastárgyak), növényi magvak és állatcsontok töltötték ki.

Nagyon fontos volt a belsővár ÉK-i sarkában helyreállított ún. rondella kutatása is. Tisztáztuk, hogy eredetileg egy sokszögű torony állhatott, amelynek alapmaradványai különböző mélységekben kerültek elő.

Ásatásunk összességében építészettörténeti és régészeti szempontból is jelentős új eredményeket hozott. Az É-i és D-i oldalon 12 m, míg a Ny-i és K-i oldalon 10,5 m hosszú és 2,8 m, illetőleg 2,5 m széles alapfalakkal rendelkező torony azonos korban, a 14–15. században épült a belsővár teljes Ny-i szárnyával, illetőleg a K-i szárny Ny-i falával. Ezek a kőalapozással rendelkező téglavárfalak 1,5 m szélesek voltak és járósíntjük (lerakott kőlapokból!) átlagosan a jelenlegi szinttől 70 cm-es mélységben található. A török korban épült fel a K-i szárny K-i 1–1,4 m széles, illetőleg a vele megegyező D-i szárny D-i külső téglafala.

A cölöpre kőből és téglából épült, belső toronnyal rendelkező várkastély 42×42 m-es alapterületű volt. Ezt bővíthették meg K-i irányban egy 4 m széles szárnyal. Ehhez a K-i szárnyhoz csatlakozott eredetileg a 11,5–15 m széles várárok. A török korban itt volt a palánk, illetőleg a gerendára fektetett deszkaátjáró, azaz híd. En-

nek az átjárónak a K-i végénél egy újabb fal vezet a középső-vár irányába.

Ez a 14–15. századi várkastély eredetileg sokszögű toronnyal (ÉK-i), illetőleg tornyokkal rendelkezett. Későbbi, 15–16. századi a félköríves ún. rondellának a felépítése.

Az újabb kori beépítésekkel jelentősen megrongált és fedett belsővár kutatása során a rondellából idomtéglák és facölöp-maradványok, valamint török kori gerendák, deszkák kerültek elő. Jelentős mennyiségű (új-kőkori vonaldíszes és bronzkori mészbetétes) kerámiát, vasanyagot (csizmapatkó, marha- és lópatkó, kések, zablá, különböző vaspántok, szegek), állatcsont-anyagot (vadállatok, vad és háziszárnyasok, juh, bárány, kecske és disznó) és nagy mennyiségű növényi, azaz gyümölcsmagot tártunk fel.

A török kori anyagban több mázatlan, pohár alakú, valamint bordázott, belül mázas kályhaszem volt. 16–17. századi zöldmáz, mértani vonalakkal díszített kályhacsempék is előkerültek. A zöld- és barnamáz talpas tálak, kancsók, fazekak töredékei, valamint több mázatlan fekete, barnás anyagú fazekak nagyobb darabjai, egy mázatlan, kis piros, törött korsó is a napvilágra jutottak. A deszkahíd egyik jelentős török kori rétegében sok őszibarackmag, szilva, mogyoró, mandula, dió, és egy dinnye maradványa volt.

MAGYAR KÁLMÁN

175. Kaposvár, 61-es út elkerülő szakasza

(Somogy megye) Ő, R, B, LT, A, Kö

A 61-es út Kaposvárt északról elkerülő II.-III. építési szakaszán 2000 tavaszán terepbejárást végeztünk. A megfigyelési körülmények a gyepes és szántatlan, illetve őszi gabonával elvetett területek kivételével általában megfelelőek voltak.

A nyomvonal újbóli bejárást 2000. november végén, december elején, a 66-os út új összekötő szakaszán december 14-én végeztük el. A ködös időjárás miatti rossz látási viszonyok néha nehezítették a munkát. Megfigyeléseink az alábbiak.

1. A 113,15–113,2 km szelvényben, a Fészerlak-pusztára vezető kövesút, a villanyvezeték, illetve a nyomvonal által kerített kb. 90×50 m-es területen a tavaszi bejárást során kevés őskori (kelta?) edénytöredéket találtunk. (20. lelőhely)

2. Az Orci-patak és Fészeklakpuszta között középtáiban, a 113,2–113,6 km között kb. 300–400 m átmérőjű területen nagyobb mennyiségű magas vastartalmú salak került elő foltokban elhelyezkedve a dombhát alsó részén, valamint vastárgyak és néhány őskori és középkori cserép (19. lelőhely). A lelőhelyet fontossága miatt az év folyamán többször is bejártuk. Az őszi bejárást alapján kiterjedése magába foglalja a korábban észlelt 21. számú lelőhelyet, és érintkezik a 18.-assal. Véglegesen valószínűsíthető együttes kiterjedésük tehát a 113,25–113,7 km szelvény. A lelőhely a leletek és egyéb régé-

szeti nyomok alapján valószínűleg egy felszíni avar kori kohótelepet rejt.

3. Tavasszal a 113,4 km-nél a nyomvonalról keletre 170–200 m-re a 19. lelőhely és a földút között, a következő kiemelkedés tövében elszórtan néhány darab őskori cserépre bukkantunk (21. lelőhely). A lelőhely a fentiek értelmében nem különül el határozottan a 19. számútól.

4. Kaposvár és Taszár határától, vagyis az Orci-paktól Ny-ra kb. 700 m-re, 113,65–113,7 km között elszórtan egy-két darab népvándorlás kori, feltehetően avar kerámiatöredéket találtunk a domboldalon egy kb. 50 m-es átmérőjű területen (18. lelőhely). A lelőhely az őszi bejárást alapján érintkezik a 19. számúval, így együttes kiterjedésük a 113,25–113,7 km szelvény közé esik.

5. A 113,82–113,95 km között, a bekötőút felé húzódó területen, ugyanannak az É-D-i irányú dombhátnak a keleti lejtőjén, ahol a 18. és 19. lelőhely is található, azoktól ÉNy-ra kb. 200 m-re kova pattintékot, néhány őskori kerámiát, ember- és állatcsontokat találtunk (22. lelőhely). Az őszi bejárást alapján a lelőhely keleti irányban mintegy 50 m-rel hosszabb, kiterjedése tehát a 113,77–113,95 km szelvény.

6. A 115–116 km szelvények között a tavaszi bejárást során 115,4 km-nél egy kb. 40–60 m-es kiterjedésű területen elszórtan nagyobb mennyiségű, apró salakdarabot és kevés őskori kerámiát találtunk (23. lelőhely).

7. Juta és Kaposújlak között a László-majortól délre kb. 100 m-re a 125 km szelvényenél egy darab rézkori (Balaton-Lasinja) kerámiatöredék került elő (24. lelőhely). Régészeti kutatásra a 124+800–125+060 km szelvények között volt lehetőségünk. Ezt a területet 2000 júliusában feltártuk, rézkori és szórványos középkori objektumokat találtunk. A lelőhely valószínűleg nyugat felé további őskori objektumokkal folytatódik.

8. A jutai árok nyugati oldalán a nyomvonalról elsősorban északi irányba húzódva, egy kb. 200×100 m kiterjedésű lelőhelyet figyeltünk meg, ahol nagyszámú őskori (feltehetően bronzkori) kerámiatöredék, pattintott kőeszköz és magkő, patics, állatcsont és viszonylag sok fémsalak került elő (25. lelőhely). A lelőhelynek a nyomvonalat érintő területe kb. a 125,8–125,9 km közötti szakaszra esik.

9. Kaposújlak északi szélétől, a repülőtéri úttól nyugatra kb. 100–150 m-re, a 126,35–126,55 km szelvény között egy kb. 300×200 m-es területen őskori kerámiatöredékek, kőpenge töredéke, római kori kerámia, terra sigillata töredéke, üveg- és vastöredék került elő (27. lelőhely)

10. A Hetesi-árokknál, közvetlenül a völgy aljában a halastó keleti partján a 126,7–126,76 km között a völgygel párhuzamosan elnyúló kb. 60×120 m-es lelőhelyet lokalizáltunk, ahonnan római kori kerámiatöredékeket, salakdarabokat, vastárgyat, téglatörmelékét és embercsontot gyűjtöttünk. Megfigyelhető volt egy vörösre átégett kemence helye (28. lelőhely).